

*ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ  
ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ*

УДК 316.46:159

doi: 10.20998/2078-7782.2020.3.08

**Olexandr Romanovskiy**

professor (Pedagogy), a corresponding Member of NAPS Ukraine, the Head of the pedagogy and psychology of social systems management department by the academician I. A. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-0602-9395

*E-mail: romanovskiy\_a\_khpi@ukr.net*

**Olexandr Ponomaryov**

professor (technical sciences) at the pedagogy and psychology of social systems management department by the academician I. A. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4698-2620

ORCID: 0000-0003-4698-2620

*E-mail: palex37@ukr.net*

**Olga Kvasnyk**

candidate of pedagogical sciences, associate professor of pedagogy and psychology management of social systems department after academician I. A. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9911-7337

*E-mail: kvasnikov @ukr.net*

**Victoria Shapolova**

PhD in pedagogy, associate professor, pedagogy and psychology of social systems management department of the academician I. A. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3330-4700

*E-mail: viktoriya-shapolova@mail.ru*

**Svetlana Reznik**

PhD in pedagogy, associate professor, pedagogy and psychology of social systems management department of the academician I. A. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-8310-1242

*E-mail: svreznik@i.ua*

**PROFESSIONAL SHOULD BE THE LEADER**

*Abstract:* innovative character of modern development brings high requirements to the professional competence of a specialist. A professional should be considered a person not only of high competence, but also one who considers his professional activities one of the most important vital values. The desire for perfect performance of joint activities determines

© Olexandr Romanovskiy, Olexandr Ponomaryov, Olga Kvasnyk, Victoria Shapolova, Svetlana Reznik, 2020

its requirements to other participants, his personal example, care for their professional and personal development. Thus, a real professional must inevitably become a leader. To do this is not enough only for his social status. Formation and development of its leadership features and qualities in the process of education and training becomes one of the important and responsible tasks of the education system. The aims, methods and pedagogical conditions of the target training of the professional leader are considered.

*Key words:* professional, professional competence, professional activity, value perception, personal example, leader, leadership, tasks of the educational system, pedagogical conditions of training of a professional leader.

**Олександр Романовський**

професор (педагогіки), член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

*E-mail: romanovski\_y\_a\_khpi@ukr.net*

**Олександр Пономарьов**

професор (технічні науки) кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

*E-mail: palex37@ukr.net*

**Ольга Квасник**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

*E-mail: kvasnikov @ukr.net*

**Вікторія Шаполова**

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра педагогіки та психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

*E-mail: viktoriya-shapolova@mail.ru*

**Світлана Резнік**

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра педагогіки та психології управління соціальними системами ім. академіка І. А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

*E-mail: svreznik@i.ua*

**ПРОФЕСІОНАЛ ПОВИНЕН БУТИ ЛІДЕРОМ**

*Анотація:* інноваційний характер сучасного розвитку висуває високі вимоги до професійної компетентності фахівця. Професіоналом слід вважати людину не тільки

високої компетентності, а й таку, що вважає свою професійну діяльність однією з важливих життєвих цінностей. Прагнення досконалого виконання спільної діяльності зумовлює його вимоги до інших її учасників, його особистий приклад, турботу про професійний та особистісний їхній розвиток. Таким чином, справжній професіонал неминуче повинен ставати лідером. Для цього недостатньо тільки його соціального статусу. Формування і розвиток його лідерських рис і якостей під час освітньої і професійної підготовки стає одним із важливих і відповідальних завдань системи освіти. Розглянуто цілі, способи і педагогічні умови цільової підготовки професіонала-лідера.

*Ключові слова:* професіонал, професійна компетентність, професійна діяльність, ціннісне сприйняття, особистий приклад, лідер, лідерство, завдання системи освіти, педагогічні умови підготовки професіонала-лідера.

**Александр Романовский, Александр Пономарев, Ольга Квасник, Виктория Шаполова, Светлана Резник**

### **ПРОФЕССИОНАЛ ДОЛЖЕН БЫТЬ ЛИДЕРОМ**

*Аннотация:* инновационный характер современного развития предъявляет высокие требования к профессиональной компетентности специалиста. Профессионалом следует считать человека не только высокой компетентности, но и такую, что считает свою профессиональную деятельность одной из важных жизненных ценностей. Стремление совершенного выполнения совместной деятельности обуславливает его требования к другим ее участникам, его личный пример, заботу о профессиональном и личностном их развитии. Таким образом, настоящий профессионал неизбежно должен становиться лидером. Для этого недостаточно только его социального статуса. Формирование и развитие его лидерских черт и качеств во время образовательной и профессиональной подготовки становится одним из важных и ответственных задач системы образования. Рассмотрены цели, способы и педагогические условия целевой подготовки специалиста-лидера.

*Ключевые слова:* профессионал, профессиональная компетентность, профессиональная деятельность, ценностное восприятие, личный пример, лидер, лидерство, задача системы образования, педагогические условия подготовки специалиста-лидера.

**Олександр Романовський, Олександр Пономарьов, Ольга Квасник, Вікторія Шаполова, Світлана Резнік**

Розширена анотація статті на тему:  
**“Професіонал повинен бути лідером”**

*Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток науково-технічних знань і прискорення їх трансформації в технології зумовлює швидке старіння й оновлення останніх. За цих умов зростають вимоги до професіоналізму фахівців. Одна з них полягає в необхідності професіоналу бу-*

*ти лідером. Ціннісне сприйняття ним своєї діяльності й висока професійна культура зумовлюють його вимоги цього ж і від інших учасників спільної діяльності. Характер прояву його лідерства та його значущість для безпосереднього оточення професіонала і всього соціокультурного простору являє собою важливу й цікаву проблему.*

**Аналіз останніх досліджень і публікацій**, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор свідчить про її істотну важливість для теорії і практики лідерства. В роботах В. Бабаєва, У. Бенніса, Р. Бояциса, Б. Нануса, О. Нестулі, Р. Фарсона, М. Ченіги та інших. Дж. М. Коузес та Б. Познер йдеться про суттєві особливості діяльності лідера: сміливу позицію, уміння виробляти спільне з прихильниками бачення цілей, здатність давати змогу діяти іншим, моделювання шляхів досягнення цілей, надихання інших до праці.

В. Кремень пише, що цілеспрямована підготовка еліти і лідерів є важливе завдання освіти і має орієнтуватися на ті цілі, цінності та ідеали, які стають визначальними характеристиками його бажаної якості. Освіта як специфічний соціальний феномен відіграє особливу роль у визначенні цілей і шляхів суспільного розвитку, у кадровому забезпеченні його належної реалізації. Є. Сокол вказує, що належна підготовка професіоналів-лідерів вимагає створення і неухильного дотримання низки відповідних умов, першою з яких вчений вважає кадровий склад вищої школи. Кожен його представник сам повинен бути справжнім професіоналом-лідером найвищої якості.

Т. Сальдер, Ш. Гібсон та С. Рейзен аналізують вплив програм навчання лідерів як на безпосередні результати, так і на майбутні наслідки. М. Базігос вважає важливими для професіонала-лідера довготривалу продуктивність діяльності, стратегічний розвиток та відповідність поведінки і ситуації. Близькі до проблеми лідерства професіонала є дослідження формування лідерських умінь і навичок в освітньому процесі професійної підготовки фахівців. Ці аспекти проблеми розглядають Р. Блейк і Дж. Мутон, Дж. Музикант, Б. Рейман, В. Шмідт та інші. Те ж можна сказати і про концепцію трансформаційного лідерства (Дж. Бернс, Б. Басс). Розвиваючи її положення, Дж. Рост пропонує концепцію постіндус-

тріального лідерства. Вона більше відповідає реаліям сьогодення. Її характерною особливістю є розуміння завдань лідера разом із послідовниками, спрямованих на досягнення суспільного добра.

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми**, котрим присвячується дана стаття. Механізми усвідомлення професіоналом необхідності свого лідерства, цілі й характер прояву його лідерства, місце і способи формування його лідерських якостей в процесі професійної та освітньої підготовки. Бажаним є й належне обґрунтування суспільних потреб у лідерах-професіоналах.

**Формулювання цілей статті** (постановка завдання). Обґрунтування необхідності для професіонала бути справжнім лідером, визначення цілей, способів і характеру формування й розвитку лідерських рис і якостей майбутніх професіоналів в освітньому процесі та з'ясування педагогічних умов успішної підготовки професіоналів-лідерів в освітньому процесі.

**Виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Характерною рисою науково-технічного і соціального прогресу є ускладнення застосовуваних технологій та скорочення циклу їхнього оновлення. Це поглиблює суспільний поділ праці, посилює диференціацію професій і звужує коло функцій і завдань конкретного виконавця. Він втрачає бачення себе і своєї роботи в загальній структурі спільної діяльності, і прагнення удосконалювати цю діяльність. Однак практично в кожному колективі знаходяться небайдужі люди, для яких професійна діяльність є важливою життєвою цінністю. Цих професіоналів, цікавить сенс і місце їхніх функцій в загальній системі виробництва. Їм притаманна специфічна професійна культура і прагнення підвищення ефективності виробництва. А це вимагає вирішувати не тільки суто технологічні, а й організаційні та управлінські питання. Отже,

професіоналові доводиться втручатися у сферу лідерських обов'язків.

Сьогодні набуває поширення прогресивне лідерство. Як пишуть В. Галуз'як та його співавтори, прогресивне лідерство – це не індивідуальний вплив на підлеглих, а колективний процес взаємостосунків, в яких беруть активну участь і лідер, і послідовники на основі спільних цінностей із метою досягнення позитивних змін і реалізації загальних завдань. Такі ситуації характерні для прагнень професіоналів вдосконалювати сферу своєї діяльності.

Розвиваючи ідеї прогресивного лідерства, Б. М. Басс пропонує концепцію трансформаційного лідерства. На його думку, трансформаційний лідер має бути здатним розширювати сферу інтересів підлеглих, сприяти прийняттю ними цілей колективу й виходу за межі своїх інтересів для досягнення цілей групи. Отже, виробничі прагнення професіонала вдосконалювати спільну діяльність і залучати до цього інших працівників відповідають змісту і характеру основних проявів трансформаційного лідерства.

Відомо, що в будь-якій сфері людської діяльності переважна частина виконавців, засвоївши необхідні знання і навички, прагнуть використовувати їх для належного виконання своїх завдань і функцій. Водночас тут виявляється людина, якій притаманне не тільки бачення недоліків існуючих технологій діяльності, а й прагнення знайти або розробити засоби і способи, які б усували їх. Метою пошуків є підвищення ефективності діяльності, поліпшення умов праці і зменшення витрат часу, енергії, матеріальних та інших ресурсів. Цей лідер прагне залучати до цих пошуків інших людей.

Результатом цього залучення стає творчий розвиток їхніх учнів, колег і послідовників. Особливо важливою сферою діяльності професіоналів-лідерів виступає система освіти. Адже виховний вплив педагога-лідера поширюється на десятки й сотні його учнів чи студентів.

Вони засвоюють методологію впливу на людей та її застосування стосовно вже своїх учнів і прихильників.

Таким чином, потреба залучення учасників спільної діяльності до участі в успішній реалізації пропозицій професіонала з істотного поліпшення цієї діяльності є обґрунтуванням необхідності для професіонала бути справжнім лідером. Це обґрунтування посилює професійний та особистісний розвиток учасників діяльності під впливом особистого прикладу професіонала та його умінь аргументовано доводити доцільність прийняття його пропозицій.

Для теорії і практики лідерства істотну роль відіграє визначення цілей, способів і характеру формування й розвитку лідерських рис і якостей майбутніх професіоналів в системі освітньої і професійної підготовки. Цілі розвитку їх лідерських якостей впливають із самої природи професіоналізму. Прагнення професіонала забезпечити високу якість спільної діяльності зумовлює потребу звертатися до кожного з виконавців. Адже бажаний рівень якості може бути досягнутий лише за умови, що всі працюють відповідально і якісно.

Мета підготовки професіонала-лідера: розвиток високої професійної і соціальної компетентності кожного виконавця та його особистісних якостей. Поширення командних методів роботи зумовлює потребу у формуванні команди й доброзичливих взаємовідносин між всіма її учасниками. В успішному досягненні цих цілей безпосередньо зацікавлений професіонал. Тому йому й необхідно бути визнаним лідером.

Соціальний статус професіонала дає йому моральні переваги, що сприяє успішній лідерській трансформації. Виникає потреба у цілеспрямованому розвитку у студентів професійної і соціальної компетентності й лідерських якостей як важливе й відповідальне завдання системи освіти.

Його виконання вимагає системного застосування ефективних способів,

засобів та інноваційних педагогічних технологій. Наш практичний досвід викладання у вищій школі, як і досвід наших колег – науковців і педагогів кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”, свідчить про високу ефективність тренінгових програм. За їх допомогою кафедра готує професіоналів за спеціальністю “Психологія” та за спеціалізаціями “Педагогіка вищої школи” і “Адміністративний менеджмент”. Водночас ми здійснюємо активний розвиток лідерських якостей студентів у створеному на базі кафедри Центрі лідерства. Вони навчаються ефективним технологіям лідерського впливу на людей та відпрацьовують їх на практичних заняттях.

Розв'язання завдань з розвитку лідерських рис і якостей майбутніх професіоналів вимагає системного застосування ефективного педагогічного інструментарію. До нього слід віднести, по-перше, лекційні та семінарські заняття, які максимальною мірою носять інтерактивний характер. По-друге, потужним і ефективним засобом професійного розвитку студента, в тому числі розвитку його лідерського потенціалу є спеціальні тренінги. По-третє, достатньо ефективними є змістовні й добре підготовлені майстер-класи. По-четверте, цікавим і корисним засобом інтерактивного характеру виступають педагогічні майстерні, які відрізняються чіткою цільовою спрямованістю, узагальненим і водночас особистісно забарвленим поданням матеріалу.

Успіх цілеспрямованої підготовки професіоналів-лідерів забезпечує сукупність педагогічних умов: належне кадрове забезпечення їх підготовки; зміст цієї підготовки; чітка практична спрямованість і творчий характер успішної підготовки професіонала-лідера. Педагогічна творчість викладача не тільки забезпечує бажану якість освітнього процесу, але й сприяє розвитку креативних

здібностей студентів та успішній реалізації їхнього особистісного творчого потенціалу.

Ще одна вкрай важлива педагогічна умова полягає в демократизації як освітнього процесу, так і характеру взаємовідносин між педагогом і студентом. Відомо, що творчою може бути тільки вільна людина. Ось чому сьогодні так важливо рішуче долати залишки авторитарної педагогіки та вико ристовувати принципи і положення педагогіки співпраці та, як стверджував І. Зязюн, педагогіки добра. Визнання особистісної гідності студента незалежно від його академічної успішності й поведінки є запорукою можливості допомогти йому розкрити і свій творчий потенціал, і свої лідерські риси і якості.

Важливим завданням системи освіти постає прищеплення студентові розуміння значущості творчого підходу до навчання як надійної передумови творчих успіхів у його майбутній професійній діяльності. Не випадково Е. Тоффлер стверджував, що ключ до майбутнього праці полягає в розумінні того, що рутинна, часткова робота не є більш ефективною, поширення сфери Третьої хвилі передбачає абсолютно інший тип роботи, головними є інформація і творчість.

Впровадження цього положення в суспільну свідомість, у професійне мислення й систему цінностей представників будь-якої сфери людської діяльності й постає одним із завдань професіонала-лідера, який не тільки сам їх сповідує, але й повинен демонструвати своєму оточенню, своїм прихильникам і послідовникам його справедливості. Адже професіонал-лідер фактично виступає своєрідним двигуном науково-технічного і соціального прогресу.

**Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку.** По-перше, сучасне суспільство висуває нові вимоги до професіоналізму працівників. Професіоналом вважається людина з високим рівнем

фахової компетентності, досконалим виконанням своїх завдань і функцій, яка є взірцем відповідальності, сприймає свою діяльність як важливу життєву цінність та є носієм професійної культури.

По-друге, особистий авторитет і соціальний статус професіонала сприяють становленню його як лідера, принаймні безпосереднім його оточенням, оскільки для підвищення ефективності спільної діяльності він пропонує не тільки технологічні, а й організаційно-управлінські рішення.

По-третє, набуття професіоналізму, формування авторитету та його трансформація в лідерство є досить тривали процесами. Для їх прискорення й підвищення ефективності доцільною є організація розвитку лідерських якостей

**Problem setting.** The rapid development of scientific and technical knowledge as one of the nowadays defining characteristics accelerates their transformation into high technology. The complexity of these technologies accompanies their rapid aging and renewal. The requirements to the development level of professional and social competence of specialists, their general and professional culture increase significantly under these conditions. Social production needs more real professionals. In our opinion, the fundamental difference between a true professional and a specialist is that the professional he or she is engaged in is one of the vital values of life, whereas for the ordinary specialist it is only a means of earning money for himself and his family for normal life support.

Valuable professional perception of his activity is the key to his desire to constantly improve this activity, quality and efficiency. And this is related to his professional culture and efforts to put into activity on and the relationships of people around. He is not only one of the first to perceive innovations, but also actively creates them. His active purposeful influence on the environment gives the reason to consider such a profes-

людини безпосередньо в освітньому процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти.

По-четверте, ефективне поєднання в цілісному освітньому процесі належної фахової підготовки справжнього професіонала з цілеспрямованим розвитком його лідерського потенціалу вимагає застосування ефективних педагогічних засобів і створення необхідних педагогічних умов.

По-п'яте, прояв лідерства професіонала має істотне соціально-економічне значення, оскільки воно сприяє загальному підвищенню рівня ефективності й культури праці, розвитку креативних здібностей працівників та їх творчому підходу до виконання своїх виробничих завдань і функцій.

sional as a true leader. Identifying the character and manifestations of his leadership and his importance to the immediate environment and the entire socio-cultural space is an important and interesting problem.

**Recent research and publications analysis** on the problem really makes it possible to see its true importance both for the theory and practice of leadership, and more broadly for the theory and practice of social systems management. From these positions it is expedient to mention the works of V. Babayev, U. Bennis, R. Boyatzis, B. Nanus, O. Nestuli, R. Farson, M. Chepiga and others. In particular, J. Kouzes B. Posner believe that the essential features of a leader's activity should be such as: having a bold attitude, being able to share goals with the supporters, being able to act on others, modeling ways to achieve goals, inspiring others to work [2]. And these features are characteristic of a professional, who is strengthened by his valuable attitude to his activities and the desire for truly impeccable performance.

A true professional can only become an effective leader when he or she is a truly creative person. This means the ability to purposefully use their creative abilities both

directly in the process of performing their production tasks and functions, and in the process of leadership influence on accomplices in joint activities. P. Kasse and P. Claudel write about this, analyzing the possibilities of creative leadership philosophy to attract people's attention to more effective leaders [7].

The quality of social life is essentially determined by the professionalism of the employee, above all from the elite and leaders. And their professionalism is ensured by education. That is why we can not agree with V. Kremen, who states that "purposeful training of elites and leaders as an important task of the education system should be guided precisely by those goals, values and ideals that become the defining characteristics of its desired quality". According to the scientist, "education as a specific social phenomenon in general plays a special role in defining the goals and ways of social development and in ensuring its proper realization" [3, p. 12]. It is understandable that this staffing should have a high level of professional and social competence.

The formation of this competence depends largely on those teachers who teach future leaders. Thereby, E. Sokol quite rightly states that "the proper training of professional leaders requires the creation and strict adherence to a number of appropriate conditions". And the first of them the scientist considers "the high school staffing. Each of the representatives must be a true professional leader of the highest quality" [4, p. 20].

Together with the staff significant influence on the purposeful formation of professional leaders is the content of their educational and professional training and the means used for this purpose, especially pedagogical technologies and special training programs. Thus, T. Salder, S. Gibson, and S. Reizen analyze the impact of leadership training programs not only on immediate outcomes, but on future outcomes. [9]. In turn, M. Bazigos considers such important qualities for the professional-leader, as long-term productivity of its activity, strategic

development and conformity of behavior and situation [6].

To some extent, the approaches to solving the leadership problem of a professional can be considered as a study of formation processes of leadership skills in the educational process of specialists' professional training. These aspects of the problem are considered by R. Blake and J. Mouton, J. Musicant, B. Reiman, W. Schmidt and others. The same can be said about the concept of transformational leadership (J. Burns, B. Bass). Developing its position, J. Rost proposes the concept of postindustrial leadership. It is more than traditional in line with the realities of today. One of the characteristic features of this concept is the understanding of the leader's tasks, together with the followers, aimed at achieving the public good [8].

*Previously unsettled problem constituent*, in our opinion, is that the aspect of the leadership problem of a true professional remain mechanisms to realize the need for his leadership, the purpose and nature of the professional leadership, the place and ways of forming his leadership qualities in the process of professional and educational training. It would also be desirable to properly justify public needs in professional leaders.

**Paper objective** is to justify the need for a professional to be a true leader, to determine the goals, methods and nature of the formation and development of leadership traits and qualities of future professionals directly in the educational process, as well as to clarify the basic pedagogical conditions for successful training of professional leaders.

**Paper main body.** One of the most characteristic features of scientific, technological and social progress is the constant complication of the technologies used and the reduction of their aging and upgrading cycle. Under these conditions, there is a processes deepening of labor social division, which is accompanied by the differentiation of professions and the gradual narrowing of the functions range and tasks, which proves to perform a specific employee. As a result, he loses both his vision of himself and his work in



the overall structure of the joint activity, and the desire to improve this activity.

However, practically every team has indifferent people, for whom their professional activity is one of the vital values of life. They are interested in the meaning and place of their tasks and functions, as professionals, in the general system of relevant production. They are characterized by a specific professional culture and the desire to improve its quality and efficiency. This requires not only purely technological, but also organizational and managerial issues often. Thus, the professional also has to interfere with the sphere of leadership responsibilities.

An analysis of current trends in the development of the leadership phenomenon indicates the spread of so-called progressive leadership. According to V. Galuzyak and his co-authors, "progressive leadership is not an individual influence on subordinates, but a collective process of mutual relations in which both the leader and the followers are actively engaged on the basis of shared values in order to achieve positive change and to achieve common goals" [1, p. 46]. Such situations are characteristic of the true professionals aspirations to improve their field of activity.

In developing ideas of progressive leadership, B. Bass proposes the concept of transformational leadership. In his deep conviction, a transformational leader must be able to broaden the sphere of subordinates' interests, contributing to the collective goals and beyond their interests in order to achieve the group goals [5, p. 21]. Thus, the purely seeming industrial aspirations of a professional to improve teamwork and to involve other workers are fully consistent with the content and nature of the key manifestations of transformational leadership.

It is well known that practically any field of human activity is characterized by the fact that the vast majority of performers, having acquired the necessary knowledge and skills, seek to use them for the proper level of performance of their tasks and functions. At the same time, in every field from

time to time there is a person who is inherent not only in seeing the shortcomings of existing and applied technologies of activity, but also in the desire to find or develop the means and methods that would allow to eliminate them. The purpose of its search is to significantly improve the efficiency of its activities, improve the conditions and work safety, as well as reduce the time, energy, material and other resources.

Such indifferent people act as engines of scientific, technical and social progress with developed creative abilities and considerable creative potential. Examples of these could be aircraft engineer O. Antonov, cardiologist M. Amosov, innovator pedagogue V. Sukhomlinsky, mathematician Y. Mitropolsky, statesman and ecologist F. Morgun and many other prominent people who brought glory to Ukraine. Their creative abilities and talent for strategic vision of what lies beyond the horizon of everyday life not only gave them the opportunity to get ahead of time, but also to bring a wide range of colleagues into the orbit of truly professional and leadership influence.

An important result of this involvement was the personal creative development of their students, colleagues and followers. Similar examples can be made with regard to professional leaders, representatives of other countries. A lot of such people have made a worthy contribution to the development of the world's material and spiritual culture. The education system is a particularly important area of activity for professional leaders. Because the educational influence of the teacher-leader not only extends to tens and hundreds of his pupils or students, but creates a kind of avalanche effect. Its meaning lies in learning many of these pupils and students the methodology of influencing people and applying them to their students, colleagues or supporters.

Thus, the very need to engage participants in a collaborative activity to participate in the successful implementation of the ideas and suggestions that a professional brings to substantially improve this activity can be

seen as justifying the need for the professional to be a true leader. This justification enhances the professional and personal development of participants in the joint activity under the persuasive influence of a professional personal example and his ability to prove the feasibility of accepting his proposals.

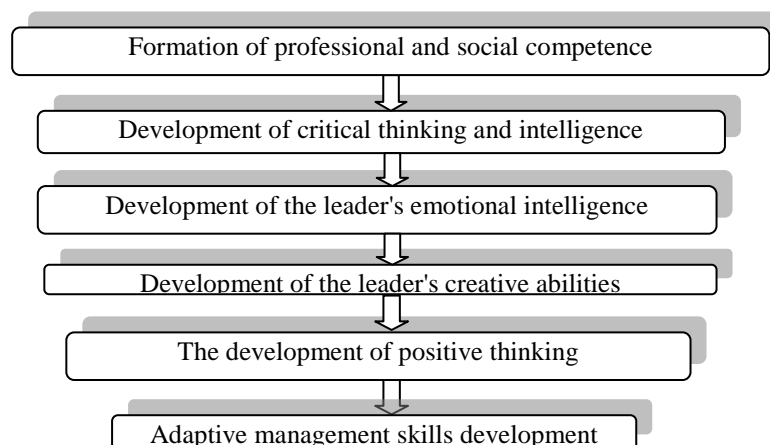
Methods and nature of the leadership formation and development of traits and qualities of future professionals in the system of their educational and professional training plays an essential role in determining the goals for the leadership theory and practice. The goals of imparting leadership qualities to professionals derive directly from the nature of professionalism. The desire of a professional to ensure a high level of the results quality of joint activities inevitably determines his need to appeal to each of the other performers. After all, the desired level of quality can be achieved only if everyone works diligently and qualitatively.

Therefore, another important goal of professional leader training arises. It is to develop the high professional and social competence of each performer and his personal traits and qualities. The widespread adoption of work modern team methods necessitates the need for such a goal as team formation and the friendly nature of the relationship between all its participants. A successful professional is directly interested in the successful achievement of the whole

set of these goals. That's why he needs to be a recognized leader.

Set of goals and objectives and the algorithm of their formation and development of professional leader training as a definite and sequence of steps are generalized and can be shown in the form of a diagram in Pic. 1. It seems quite logical that the processes and formation of the student's professionalism, and the development of his leadership traits and qualities in the practice of education, take place in a complex interaction of parallel and sequential actions and steps. This is due to the systemic nature of pedagogical influence. Indeed, this influence, properly prepared and clearly organized, is aimed at both education, upbringing, and the student's personal development and socialization. And these tasks can be divided only conditionally.

It is quite obvious that the social status of a professional gives him certain moral advantages that contribute to his successful leadership transformation. However, in our view, this assistance is not enough. In addition, becoming a person as a professional, and then gaining authority and forming leadership are quite long processes. Therefore, there is a clear societal need for the purposeful formation and development of students with both professional and social competence, as well as essential leadership traits and qualities as an important and responsible task of the education system.



Pic. 1. An algorithm for training a professional leader

Properly performing this task requires the systematic application of appropriate effective methods, tools and truly innovative pedagogical technologies. Many years of our practical experience of pedagogical work in higher education, as well as the experience of our colleagues - scientists and pedagogues of the pedagogy and psychology of management of social systems department by the academician I. Zyazyun of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" convincingly testifies to high efficiency of special training programs application in the educational process. The department creates the formation of future professionals in the specialty of "Psychology" and specializations "Pedagogy of Higher Education" and "Administrative Management" in the system of educational and professional training with their help. At the same time, we are actively developing the leadership qualities of students in the Center of Leadership established at the department. They learn effective technologies of leadership influence on people and practice them in practical classes.

Solving complex and responsible tasks in the development of leadership traits and qualities of students, future professionals requires the systematic use of effective pedagogical tools. Its effectiveness provides a primarily interactive nature of the means and forms of use and approximation of content and targeting to those situations encountered in the practice of relevant professionals. Such tools should include, first of all, tools of a theoretical nature, that is, lectures and especially seminars, which are maximally interactive. Second, a powerful and extremely effective toolkit for the student's professional development, including the development of his/her leadership potential, well-prepared special trainings. Third, highly meaningful, well-prepared and well-structured workshops can be extremely effective. They open a real opportunity for those who conduct them, not only to pass on to the participants certain knowledge and skills, including through their own experience, but

also to make a kind of diagnosis of their assimilation nature. Fourth, pedagogical workshops are an interesting and useful tool of an interactive nature, characterized by their clear goal orientation, a generalized and at the same time personally colored way of presenting educational material.

Success is ensured by a certain set of specially organized pedagogical conditions in purposeful training of professional leaders. The first of these conditions is the need for adequate staffing in the process of their preparation. It is primarily about the pedagogical composition of the respective higher education institution. After all, the personality of the teacher is a determining factor in the quality of education. A teacher-leader who is a true professional, at the targeted meetings, in the audience or outside, not only conveys certain information, but also demonstrates his leadership influence on the audience. They perceive not only what he says and does, but also how he does it, how he establishes contact with the audience, how he provides individual contact with each individual listener while working with the group.

To ensure the effectiveness of a pedagogical influence on the development of a student as a professional leader, a pedagogue must be a high-profile professional, whether it is his competence in the field of the disciplines he teaches, or his pedagogical skill, or his level of general and professional culture. He should be a scientist, conduct research and involve students in it. His scholarly publications and speeches at scientific conferences should attract the attention and praise of leading experts. His well spiritual world and clear worldviews, erudition and outlook should contribute to the formation of his authority among colleagues and students.

The second pedagogical condition for successful training of a professional leader is the content of this training. In order to prepare a true professional, especially the leader, it is necessary to ensure the proper level of his knowledge, intellectual, practical and psychological readiness for successful activity not only with the use of modern technologies, but for their inevitable possible

changes. Moreover, he must be able to make these changes. Therefore, the content of education should include introducing students to the leading trends in the development of their future field of professional activity.

The third pedagogical condition for the successful preparation of a professional leader should be considered its clear practical orientation and creative character. The pedagogical creativity of the teacher provides not only the desired quality of the educational process, but also promotes the development of students' creative abilities and the successful realization of their personal creative potential.

Another very important pedagogical condition is the democratization of both the educational process and the nature of the relationship between teacher and student. It is known that only a free person can be creative. That is why it is so important today to decisively overcome the remnants of authoritarian pedagogy and to apply the principles and provisions of pedagogy of cooperation and the pedagogy of good, as I. Zyazyun argued. Acknowledging a student's personal dignity, regardless of his/her academic performance and behavior, is a key to helping him/her to discover both his/her creative potential and leadership traits and qualities.

It is creativity becomes a decisive condition for a person's life success, both in professional activity and in leadership manifestations. Therefore, an important task of the education system is to instill in the student an understanding of creative approach importance to learning as a reliable precondition for creative success in his future professional activity. It is no coincidence that E. Toffler argued, that the key to future work lies in the understanding that routine, part-time work is no more effective. It has already survived in technologically advanced countries. According to the philosopher, the expansion of the sphere of the Third Wave involves a completely different type of work. Information and creativity are the most important in developed sprawling industries.

The introduction of this provision into the public consciousness, into the professional thinking and representatives

value system of any sphere of human activity, and becomes one of the tasks of a professional leader, who not only confesses them, but also must demonstrate a justice to his environment, his supporters and his followers. After all, a professional leader actually acts as a kind of engine of scientific, technological and social progress.

**Conclusions of the research.** Firstly, the complication of social production puts new demands on the workers professionalism. That is why today a professional should be considered a person who not only possesses a high level of professional competence and who perfectly fulfills his tasks and functions and acts as a model of responsibility for others, but who also perceives his activity as one of the vital values and is a carrier of professional culture.

Secondly, the personal authority and social status of the professional, his responsible attitude to his duties and participation in the joint activity contribute to his perception of being a leader at least in his immediate environment. Moreover, in the pursuit of improving the effectiveness of joint activities, he offers not only purely technological, but also organizational and management decisions often.

Thirdly, the development of professionalism of an active person, the formation of his authority and his transformation into true leadership are quite long processes. In order to accelerate them and increase their efficiency, it is advisable to organize a purposeful development of leadership qualities directly in the educational process of forming professional and social competence in the respective higher education institutions.

Fourthly, an effective combination in the holistic educational process of true professional proper training with the purposeful development of his leadership potential requires the use of effective pedagogical means and creation of the necessary pedagogical conditions.

Fifthly, the manifestation of professional leadership has a significant socio-economic importance, since it contributes to the overall improvement of the efficiency level

and culture of work, the creative abilities development of employees and their creative approach to the fulfillment of their production tasks and functions, and therefore the value perception of joint activities, and the growth of material well-being and spiritual and cultural level.

The prospect of further investigation is to analyze the psychological mechanisms and peculiarities of a professional's leader-

ship influence on his or her environment, to identify the relationship in this influence between his personal example and the informal authority over the people, which his leadership provides. Of considerable interest is the study of the combining possibilities in the holistic educational process the professional training of the future professional and the development of his leadership traits and qualities.

### **Список літератури:**

1. Галузяк В. Сучасні зарубіжні підходи до розуміння лідерства і виховання лідерів / В. Галузяк, О. Акімова, Є. Громов // *Лідер. Еліта. Суспільство.* – 2019. – № 1. – С. 32 – 53
2. Коузес Дж. М. Виклик лідерства / Дж. М. Коузес, Б. З. Познер // Сан-Франциско: Jossey-Bass
3. Кремень В. Г. Характер еліти і лідерів як показник якості суспільства / В. Г. Кремень // *Лідер. Еліта. Суспільство.* – 2017. – № 1. – С. 5 – 15
4. Сокол Є. І. Підготовка професіоналів-лідерів як завдання вищої школи / Є. І. Сокол // *Лідер. Еліта. Суспільство.* – 2017. – № 1. – С. 16 – 22
5. Bass, B. M. (1990), "From transcendent to transformation leadership: learning to share the vision, "Organizational Dynamics", no. 3, pp. 19 – 31
6. Bazigos, M. N. (2016), "Leading for long-term performance: matching the behavior to the situation", "Journal of Leadership Studies", vol. 10, no. 2, pp. 44 – 51
7. Casse, P., Claudel, P. (2007), "philosophy for creative leadership: how philosophy can turn people into more effective leaders", Athena Press, p. 280
8. Rost, J. C. (1991), "Leadership for the twenty-first century", Westport: Praeger Publishers, p. 220
9. Salder, T. D., Gibson, S., Reysen, S. (2017), "The effect of a leadership training program on consideration of future consequences", "Journal of Leadership Studies", vol. 10, no. 4, pp. 35 – 42

### **References:**

1. Galuzyak, V., Akimova, O., Gromov, E. (2019), "Contemporary foreign approaches to understanding leadership and nurturing leaders", "Leader. Elite. Society", no. 1, pp. 32 – 53
2. Kouzes, J. M., Posner, B. Z. (2012), "The leadership challenge : how to make extraordinary things happen in organizations", San Francisco: Jossey-Bass
3. Kremen, V. G. (2017), "The nature of the elite and leaders as an indicator of the quality of society, "Leader. Elite. Society", no. 1, pp. 5 – 15
4. Sokol, E. I. (2017), "Training of professional leaders as the task of higher education", "Leader. Elite. Society", no. 1, pp. 16 – 22
5. Bass, B. M. (1990), "From transcendent to transformation leadership: learning to share the vision, "Organizational Dynamics", no. 3, pp. 19 – 31
6. Bazigos, M. N. (2016), "Leading for long-term performance: matching the behavior to the situation", "Journal of Leadership Studies", vol. 10, no. 2, pp. 44 – 51
7. Casse, P., Claudel, P. (2007), "philosophy for creative leadership: how philosophy can turn people into more effective leaders", Athena Press, p. 280
8. Rost, J. C. (1991), "Leadership for the twenty-first century", Westport: Praeger Publishers, p. 220
9. Salder, T. D., Gibson, S., Reysen, S. (2017), "The effect of a leadership training program on consideration of future consequences", "Journal of Leadership Studies", vol. 10, no. 4, pp. 35 – 42

*Стаття надійшла до редколегії 01.09.2020*